

Rt-1990-257

INSTANS:	Høyesterett - dom
DATO:	1990-03-07
DOKNR/PUBLISERT:	Rt-1990-257
STIKKORD:	Ærekrenkelse, straffeloven § 246 og § 247. Lovanvendelse.
SAMMENDRAG:	I forbindelse med kommunevalgkampen i 1987 hadde Rogalands Avis en lederartikkel der det bl.a. var uttalt: "Med avsky har de fulgt Fremskrittspartiets og Carl I. Hagens kampanje for å styrke fremmedhatet blant nordmenn." Utsagnet ble ansett for å ligge innenfor ytringsfrihetens rammer, jfr. grunnloven § 100. Det var av vesentlig betydning at saken dreiet seg om et utsagn på det politiske område og med tilknytning til en politiker. Hensynet til politisk ytringsfrihet må veie tungt. - I dommen berøres også Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel 10 og avgjørelsen i "Lingens-saken" (EMD-1982-9815) vedrørende uttalelser om en tidligere østerriksk regjeringssjef.
SAKSGANG:	L.nr 28/1990, privat straffesak snr 179/1989.
PARTER:	Carl I. Hagen (advokat Per Danielsen - til prøve) mot 1. Rogaland Arbeiderpresse A/S, 2. Ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen (advokat Annæus Schjødt), 3. Redaktør Tor Egge (advokat Anders Rekve).
FORFATTER:	Dolva, Philipson, Røstad, Skåre og Michelsen.

Dommer Dolva: Rogalands Avis hadde den 14. september 1987 denne lederartikkel, skrevet av redaktør Tor Egge:

"Straffbar rasisme?

For mange står årets valgkamp som den råtneste de har opplevd. Med avsky har de fulgt Fremskrittspartiets og Carl I. Hagens kampanje for å styrke fremmedhatet blant nordmenn. Han har appellert til de sletteste instinkter hos mennesket og triumfert når han har fått lokket noen med seg.

I begynnelsen av uka triumferte han over responsen på partiets innvandrers- og flyktningepolitikk. To dager senere lå han knelende på golvet og ba om forlatelse for sitt siste nedrige utfall mot innvanderne.

Selv Carl I. Hagen kan altså føle at han for en gangs skyld har gått over streken i sine anstrengelser for å få nordmenn til å vende seg mot de innvanderne av en annen hudfarge som befinner seg blant oss eller ber om å få komme inn i landet.

Men de midler Carl I. Hagen denne gangen har brukt for å fremme sin fremmedhat-politikk, er så usle at de ikke kan blåses bort med valgvinden.

Et rettslig oppgjør venter. Nå må Fremskrittspartiformannen svare i retten for sin grove sjikane og falske anklager.

Det er den riktige veien å gå. La oss nå få slått fast hvor straffeloven setter grensen for rasistisk virksomhet.

Det blir nok mer krevende for Carl I. Hagen å fremføre Fremskrittspartiets innvandrerspolitikk overfor domsstolen enn til sine egne på et valgmøte."

Carl I. Hagen reiste ved stevning av 30. september 1987 til Stavanger byrett privat straffesak i anledning den uttalelse som står i annet punktum i første avsnitt: "Med avsky har de fulgt Fremskrittspartiets og Carl I. Hagens kampanje for å styrke fremmedhatet blant nordmenn." Saken

Side 258

var rettet mot ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen og Rogaland Arbeiderpresse A/S v/ styreformannen med påstand om straff, mortifikasjon og erstatning og/eller oppreisning. Ved stevning av 4. november 1987 reiste Carl I. Hagen sak også mot redaktør Tor Egge med liknende påstand. Sakene ble forent til felles behandling og pådømmelse.

Stavanger byrett, satt med settedommer, avsa den 20. april 1989 dom med denne domsslutning:

- "1. Ansv. redaktør Engwall Pahr-Iversen og redaktør Tor Egge frifinnes for straff for overtredelse av straffeloven § 246 og § 247.
2. Følgende beskyldning kjennes i medhold av straffeloven § 253 nr. 1 død og maktesløs hva angår at Carl I. Hagen er nevnt: "Med avsky har de fulgt Fremskrittspartiets og Carl I. Hagens kampanje for å styrke fremmedhatet blant nordmenn".
3. Ansv. redaktør Engwall Pahr-Iversen, redaktør Tor Egge og Rogaland Arbeiderpresse A/S v/ styrets formann frifinnes for erstatning og oppreisning etter skadeserstatningsloven § 3-6.
4. Partene bærer hver sine saksomkostninger."

Rogaland Arbeiderpresse A/S, ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen og redaktør Tor Egge har i rett tid påanket dommen til Høyesterett. Anken gjelder saksbehandlingen og lovanvendelsen vedrørende mortifikasjonsspørsmålet, domsslutningens pkt. 2, foruten saksomkostningsspørsmålet, domsslutningens pkt. 4.

Også Carl I. Hagen har påanket byrettens dom. Anken er betegnet motanke, men fyller vilkårene for en selvstendig anke. Anken gjelder hele dommen unntatt mortifikasjonsavgjørelsen.

Saksforholdet og partenes anførsler for byretten framgår av byrettens dom. Der er både lederartikkelen og et brev som utga seg for å være skrevet av Mohammad Mustafa, og som jeg senere kommer tilbake til, sitert i sin helhet. Det er ikke avholdt bevisopptak til bruk for Høyesterett. Også for Høyesterett er sakene forent til felles behandling og pådømmelse. Hagen har her frafalt kravet om erstatning, men opprettholdt kravet om oppreisning.

Byretten har funnet det godtgjort og lagt til grunn for sin dom at den umiddelbare bakgrunn for lederartikkelen i Rogalands Avis mandag den 14. september 1987, valgdagen, var at Hagen på et valg møte i Rørvik i Nord-Trøndelag mandag 7. september 1987 hadde lest opp et brev av 8. juli 1987, angivelig skrevet av Mohammad Mustafa. Selv om valget var et kommune- og fylkestingsvalg, kom også saker av rikspolitisk karakter, slik som fremmedpolitikk og asylpolitikk, inn i valgkampen. Det var som svar på et spørsmål om sistnevnte emner at Hagen leste brevet. I brevet gis det uttrykk for at Norge som følge av muslimsk innvandring vil bli muslimsk i løpet av noen generasjoner. Ifølge Hagens prosessfullmektig ble brevet på valgmøtet lest opp "til skrekk og advarsel". Brevet hadde Hagen mottatt i juli måned. Hagen hadde tidligere vært i kontakt med Verdens Gang om brevet, men Verdens Gang ville ikke benytte brevet, særlig på grunn av tvil om ektheten av det.

Verdens Gang hadde dagen etter - den 8. september - store oppslag om Hagens opptreden og kunne opplyse at brevet var falsk. Mohammad Mustafa er en eksisterende person, men han har ikke skrevet brevet.

Side 259

Verdens Gang og andre aviser hadde flere oppslag om "brevsaken" i løpet av uka. Den 9. september arrangerte Verdens Gang et møte mellom Hagen og Mohammad Mustafa, hvor Hagen overfor Mustafa beklaget at han hadde lest opp brevet. Hagen opplyste at han hadde undersøkt i telefonkatalogen, hvor han fant navn og adresse på den angivelige brevskriveren, men han henvendte seg ikke til Mustafa personlig før han brukte brevet. Ved stevning av 9. september 1987 reiste Mustafa sak mot Hagen og Fremskrittspartiet med krav om straff, mortifikasjon og erstatning/oppreisning. Den 14. oktober 1987 reiste Hagen sak mot Mustafa og hans prosessfullmektig, advokat Tor Erling Staff, for uttalelser framsatt i stevningen i den foran nevnte sak og i VG. Det er senere inngått forlik i disse to sakene.

Carl I. Hagen har i det vesentlige anført følgende:

Det utsagn som saken dreier seg om, må tolkes slik at det retter seg både mot Fremskrittspartiet og mot Hagen som person. Dette har også byretten lagt til grunn. Det er ikke riktig som motpartene hevder at Fremskrittspartiet og Hagen ikke kan skilles ad.

Utsagnet i lederen i Rogalands Avis er et utilbørlig angrep på Hagen som person. Det er og bør være en vid ytringsfrihet på det politiske området, men grensen er her overskredet. Hagen tok opp et aktuelt, men kontroversielt spørsmål under valgkampen, og det må han ha anledning til uten at det åpnes for personangrep av denne karakter. Det er videre et poeng at lederen kom på selve valgdagen, slik at den ikke kunne imøtegås før valget var over.

Utsagnet må forstås slik at Hagen beskyldes for å ha drevet en valgkampanje i den hensikt å gjøre fremmedhatet blant nordmenn sterkere. Beskyldningen omfatter ikke bare en enkeltstående handling - opplesningen av brevet på valgmøtet i Rørvik. Hagen beskyldes for å ha drevet en kampanje - hvilket er uriktig. Sett i sammenheng blant annet med overskriften vil utsagnet av et flertall av alminnelige avislesere bli oppfattet som en beskyldning om et straffbart forhold - forbrytelse mot straffeloven § 135a. Fremmedhat vil lett bli oppfattet som synonymt med hat slik ordet er brukt i straffeloven § 135a. Byretten har funnet at utsagnet ikke inneholder beskyldning om rasisme. En beskyldning om fremmedhat vil imidlertid kunne være presiserende i forhold til rasisme.

Byretten har funnet at det foreligger en beskyldning som objektivt sett fyller vilkårene i § 246 og § 247. Dette er Hagen enig i. Hagen er også enig i at beskyldningen er rettsstridig. Utsagnet har etter dette et slikt innhold at det kan medføre straff og mortifikasjon. En beskyldning om straffbart forhold vil alltid være en ærekrenkelse, iallfall dersom fornærmete har en stilling hvor det forventes absolutt lovlighet, slik som av en stortingsrepresentant.

Ved avveiningen av om beskyldningen er rettsstridig, vil man måtte vurdere forholdet til grunnloven § 100 som verner ytringsfriheten. I det foreliggende tilfelle er imidlertid beskyldningen mot Hagen så grov at det uten videre er klart at man står overfor en rettsstridig beskyldning. Men også en nærmere interesseavveining vil føre til det samme resultat. Det ble i denne forbindelse vist til en rekke dommer, blant annet Rt-1955-137, Rt-1978-590, Rt-1978-725, Rt-1979-727, Rt-1979-1606 og Rt-1985-1421, foruten utenlandsk rettspraksis. Det ble også

Side 260

vist til praksis etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel 10.

Det er ikke tvil om at de subjektive vilkår for straff er til stede. Redaktørene har opptrådt forsettlig. Det er videre ikke ført sannhetsbevis for beskyldningen.

Byretten har tatt feil når den har frifunnet redaktørene for straffekravet under henvisning til straffeloven § 249 nr 3. Riktignok har redaktørene opptrådt til berettiget varetakelse av innvandrernes tarv, men de kan ikke sies å ha utvist tilbørlig aktsomhet i enhver henseende. De kjente til bakgrunnen for opplesningen av brevet, Hagens beklagelse og den anlagte rettssak. Dette burde skjerpet deres aktsomhet og ført til valg av en lempeligere form på deres utsagn. Redaktørene kan heller ikke frifinnes på grunn av provokasjon.

Som straff antas bot tilstrekkelig.

Byrettens mortifikasjonsavgjørelse må stadfestes. Dette må gjelde også for tilfelle av at Høyesterett skulle komme til at straff ikke kan anvendes på grunn av forhold som nevnt i straffeloven § 249 nr 3 eller § 250.

Byrettens avgjørelse av oppreisningskravet hviler på feil lovanvendelse. Det skal normalt idømmes oppreisning dersom vilkårene etter skadeserstatningsloven § 3-6 er til stede. Dette må gjelde også dersom straffekravet ikke fører fram på grunn av provokasjon.

Det foreligger ingen mangler ved domsgrunnene. Motpartenes angrep på saksbehandlingen synes i realiteten å rette seg mot byrettens tolking av utsagnet.

Carl I. Hagen har nedlagt denne påstand:

- "1. Ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen, født *.*.1944, dømmes for overtredelse av straffeloven § 246 og § 247, jfr. straffeloven § 63, til å betale en bot til statskassen stor kr. 5.000,- - kronerfemtusen 00/100- - subsidiært 10 -ti- dager fengsel.

2. Redaktør Tor Egge, født *.*.1925, dømmes for overtredelse av straffeloven § 246 og § 247, jfr. straffeloven § 63, til å betale en bot til statskassen stor kr. 5.000,- kronerfemtusen 00/100 - subsidiært 10 - ti - dager fengsel.
 3. Ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen dømmes til å betale oppreisning til Carl I. Hagen med et beløp fastsatt etter Høyesteretts skjønn, begrenset oppad til kr. 50.000,- -kronerfemtusen 00/100-.
 4. Redaktør Tor Egge dømmes til å betale oppreisning til Carl I. Hagen med et beløp fastsatt etter Høyesteretts skjønn, begrenset oppad til kr. 50.000,- -kronerfemtusen 00/100-.
 5. Rogaland Arbeiderpresse A/S dømmes til å betale oppreisning til Carl I. Hagen med et beløp fastsatt etter Høyesteretts skjønn, begrenset oppad til kr. 100.000,- -kronerett hundretusen 00/100-.
- Rogaland Arbeiderpresse A/S idømmes solidarisk ansvar med Engwall Pahr-Iversen og Tor Egge.
6. Ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen, redaktør Tor Egge og Rogaland Arbeiderpresse A/S' anke forkastes.
 7. Ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen, redaktør Tor Egge og Rogaland Arbeiderpresse A/S dømmes til en for alle og alle for en til å dekke Carl I. Hagens saksomkostninger for byrett og Høyesterett innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts avgjørelse."

Side 261

Rogaland Arbeiderpresse A/S, ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen og redaktør Tor Egge har i det vesentlige hatt sammenfallende anførsler, og jeg gjengir dem her samlet.

Det utsagn som søkes mortifisert, er en politisk meningsytring i innspurten av en valgkamp og er som sådan på ingen måte rettsstridig. Det er således verken rom for straff eller mortifikasjon. Noe annet ville være å trekke så snevre grenser for ytringsfriheten at pressen ikke kan leve med det. Både for tolkingen av selve utsagnet og for avgjørelsen av rettsstridsspørsmålet er det viktig å plassere lederen i Rogalands Avis i den politiske sammenheng hvor den hører hjemme. Selv om valget var et kommune- og fylkestingsvalg, ble det under valgkampen mye oppmerksomhet om fremmedpolitikk og innvandrerspørsmål. Hagens opplesning av brevet var et utspill ved avslutningen av valgkampen, og lederen var en reaksjon på at innvandrerspørsmålet ble brukt på en måte som kunne styrke rasistiske holdninger. Hagens opptreden vakte allmenn indignasjon - merkelig nok mer på grunn av at brevet var falsk enn på grunn av innholdet. Det Rogalands Avis reagerte på, var først og fremst at brevet overhodet ble brukt i en valgkamp i det øyemed å påvirke velgerne.

Lederen tar ikke sikte på å sonde mellom Fremskrittspartiet og Carl I. Hagen personlig. Carl I. Hagen er den totalt dominerende personlighet i partiet, og lederartikkelen går mot den kampanje som partiet og dets formann førte. Det er ikke spørsmål om å ramme Hagen personlig. Utsagnet inneholder ingen konstatering av fakta, men er en krass og sterk meningsytring i en tilspisset politisk sammenheng. Utsagnet står i avisas lederartikkel som gir uttrykk for avisas mening. Lest i sammenheng handler lederen om affæren i Rørvik og den rettssaken Mustafa hadde reist. Den inneholder ingen beskyldning mot Hagen om straffbart forhold. Dersom utsagnet kunne forstås slik, ville byrettens domsgrunner ikke være tilstrekkelige til at Høyesterett kunne ta stilling til sakens realitet, slik at dommen måtte oppheves. Det samme kan være tilfelle dersom Høyesterett på annen måte tolker utsagnet annerledes enn byretten.

Byretten tar feil når den finner at Hagen beskyldes for fremmedhat. Det utsagnet går på, er at partiets og Hagens kampanje styrker eksisterende fremmedhat. Det er videre uriktig av byretten å konstatere at det objektivt sett foreligger en overtredelse av § 247 uten at det først er foretatt en interesseavveining. Etter langvarig praksis er paragrafen tolket slik at den har måttet tåle vidtgående begrensninger. Den kan sies å ha fått karakteren av en standard, hvor en rekke hensyn må avveies.

Det avgjørende i det foreliggende tilfelle er at utsagnet er rettmessig. Dette følger av den interesseavveining som må foretas, og hvor hensynet til grunnloven § 100 er tungtveiende. Både i teorien og i rettspraksis trekkes det vide rammer for ytringsfriheten på spesielle områder, og særlig på det politiske område. Riktignok er det grenser også her, men det utsagn som saken gjelder, ligger

langt fra grensen mot det utilbørlige. Det er i denne forbindelse vist til en rekke dommer, særlig Rt-1978-1072 , Rt-1979-727 , Rt-1985-1421 og Høyesteretts dom av 7. februar 1990 (Rt-1990-173), samt RG-1952-321 . Også eksempler fra utenlandsk rettspraksis viser at det er en vidtgående ytringsfrihet på det politiske område. Av særlig betydning er Den europeiske menneskerettighetskommisjons og

Side 262

-domstols avgjørelser i saken Lingens mot Østerrike (EMD-1982-9815) vedrørende Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel 10.

Subsidiært gjøres det gjeldende at redaktørene må frifinnes for straff i medhold av § 249 nr 3. Aktsomhetskravet må her tilpasses den aktuelle situasjon. Under enhver omstendighet vil forholdet være straffritt etter § 250. Det forelå en provokasjon fra Hagens side som ble møtt med en skarp, men adekvat reaksjon.

Det er heller ikke grunnlag for å idømme oppreisning.

Ytterligere subsidiært ankes det over saksbehandlingen. Byretten har i dommen uten nærmere begrunnelse lagt til grunn en annen oppfatning av bevisetmaet enn retten ga uttrykk for under saksforberedelsen. Også for øvrig skulle bevisbedømmelsens resultat vært nærmere begrunnet.

Rogaland Arbeiderpresse A/S og ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen har nedlagt denne påstand:

"Prinsipalt:

Rogaland Arbeiderpresse A/S og ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen frifinnes.

Subsidiært:

Stavanger Byretts dom av 20. april 1989 oppheves.

I alle tilfeller:

Carl I. Hagen dømmes til å betale saksomkostninger for byrett og Høyesterett til Rogaland Arbeiderpressen A/S og ansvarlig redaktør Engwall Pahr-Iversen."

Redaktør Tor Egge har nedlagt denne påstand:

"1. Prinsipalt: Tor Egge frifinnes.

2. Subsidiært: Byrettens dom oppheves.

3. Carl I. Hagen tilpliktes å betale saksomkostninger for byrett til samtlige ankende parter og for Høyesterett til C."

Jeg er kommet til at Rogaland Arbeiderpresse A/S, Engwall Pahr-Iversen og Tor Egge må frifinnes. Jeg er således enig med byretten i at kravet om straff og oppreisning ikke kan gis medhold, men jeg har en noe annen begrunnelse for dette enn byretten. I motsetning til hva byretten har kommet til mener jeg at heller ikke kravet om mortifikasjon kan føre fram.

Avgjørende for mitt standpunkt er at det påklagete utsagn i lederartikkelen må ses som en politisk meningsytring som etter de konkrete omstendigheter i saken ikke var rettsstridig selv om den var gitt en skarp form.

Som det har blitt understreket fra begge sider i saken, er det viktig å plassere det påklagete utsagn og lederartikkelen for øvrig i den sammenheng hvor utsagnet framkom. Jeg viser her til den framstilling som er gitt innledningsvis, og som det er enighet om. Lederartikkelen ble trykt i Rogalands Avis på valgdagen. Som framholdt av byretten var den umiddelbare bakgrunn for artikkelen Carl I. Hagens opplesning av det angivelige brevet fra Mohammad Mustafa på valgmøtet i Rørvik en uke tidligere. I byrettens dom er videre uttalt: "Bruken av brevet vakte, slik

Side 263

retten har forstått avisutklipp og vitneforklaringer, massiv fordømmelse." Utsagnet i lederartikkelen må bedømmes på denne bakgrunn.

Jeg går først inn på tolkingen av det påklagete utsagnet.

Det dreier seg om et enkelt punktum i en lederartikkel. Utsagnet kan som alt nevnt, ikke leses isolert, men må ses i sammenheng med lederartikkelen som helhet og på bakgrunn av hele situasjonen.

Ved formuleringen "Fremskrittspartiets og Carl I. Hagens kampanje" er det - som påpekt av byretten - klart at utsagnet retter seg også mot Hagen personlig. Dette støttes av at Hagens navn også for øvrig nevnes en rekke ganger i artikkelen. Det følger imidlertid ikke av dette at utsagnet siktes inn mot Hagen som privatperson. Det framgår av artikkelen at det er Hagens opptreden som politiker, valgkampdeltaker og partiformann som behandles. Jeg viser i denne sammenheng også til at byretten fant at beskyldningen var egnet til å utsette Hagen for "tap av den fornødne tillit som en stortingsmann har". Dette understrekes ved at Fremskrittspartiet og Hagen nevnes sammen, selv om det naturligvis er slik at "Hagen ikke i enhver henseende kan eller må identifiseres med Fremskrittspartiet", slik byretten uttrykker det.

Byretten er uklar når det gjelder den nærmere tolking av utsagnet. Den uttaler at den forstår artikkelen dithen at "Hagen beskyldes for fremmedhat". Dette er jeg ikke enig i. Utsagnet sier intet om Hagens egen holdning i så måte. Utsagnet går - slik byretten er inne på i forbindelse med spørsmålet om sannhetsbevis - på at partiet og Hagen har drevet valgkampanje for å styrke fremmedhatet blant nordmenn.

Utsagnet forutsetter at det i en viss utstrekning eksisterer negative holdninger mot utlendinger i Norge, og det gis uttrykk for at partiets og Hagens forhold styrker disse uønskete holdningene. Jeg viser til at byretten har funnet at Hagens bruk av det falske brevet på valgmøtet i Rørvik klart var egnet til å styrke fremmedhatet. Det kan videre være noe uklart om ordene "for å" innebærer at det hevdes å foreligge hensikt i så måte. Jeg kommer nærmere tilbake til dette.

Hvor omfattende virksomhet som ligger i ordet "kampanje" kan også være noe uklart. Lederen sikter særlig mot hendelsen med opplesningen av brevet i Rørvik, mens en kampanje normalt peker hen mot en mer omfattende virksomhet. I så henseende kan uttrykket sies å være noe overdrevet. Hendelsen i Rørvik var imidlertid et bevisst innslag i den pågående valgkamp. Det er for øvrig erkjent at Hagen hadde brevet med seg under valgkampen for å bruke det ved passende anledning.

Hagen har videre hevdet at utsagnet må forstås som beskyldning om at han har gjort seg skyldig i straffbart forhold - forbrytelse mot straffeloven § 135a. Etter mitt syn kan utsagnet lest isolert eller på bakgrunn av det som ellers står i lederen, særlig overskriften "Straffbar rasisme?", ikke naturlig forstås på denne måten. Utsagnet i seg selv nevner ikke straffbart forhold. Overskriften er formet som et spørsmål, og peker mot det som står lenger ut i lederen om den rettssaken som Mustafa hadde reist, og som må antas å ha vært allment kjent blant avisas lesere på denne tiden.

Etter at jeg nå har redegjort for meningsinnholdet i det påklagete utsagnet, blir det neste skritt å ta standpunkt til om et utsagn av dette innhold kan gi grunnlag for straffansvar, mortifikasjon eller oppreisning.

Ved bedømmelsen av dette er det vesentlig at saken dreier seg om et

Side 264

utsagn på det politiske område med tilknytning til Hagens opptreden som politiker. På det politiske område vil hensynet til ytringsfriheten komme sterkt inn ved den avveining som må skje overfor hensynet til personers æresfølelse og omdømme. Denne avveiningen må foretas i tilknytning til vurderingen av om utsagnet er rettsstridig, hvilket er et straffbarhetsvilkår både etter straffeloven § 246 og § 247. Her kommer hensynet til grunnlovsvernet etter § 100 inn, særlig § 100 tredje punktum hvoretter "Frimodige Ytringer, om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand, ere Enhver tilladte". Byretten som drøfter spørsmålet i forhold til mortifikasjon, har ikke ansett hensynet til ytringsfriheten utslagsgivende i denne henseende. Jeg er uenig i dette, og tilføyer at jeg antar at vurderingen her er den samme både for så vidt gjelder straff og mortifikasjon.

I demokratiske samfunn må hensynet til politisk ytringsfrihet veie tungt. Dette er bakgrunnen for at den interesseavveining som må skje i tilknytning til rettsstridsvilkåret etter straffeloven § 246 og § 247, vil falle ut til fordel for en vid ytringsfrihet på det politiske område. Den strafferettslige teori gir støtte for dette standpunkt. Jeg viser i denne forbindelse særlig til Andenæs og Bratholm, Spesiell strafferett, 1983 68 flg., og Mæland, Ærekrenkelser, 1986 60 flg. Det er ikke særlig mange

rettsavgjørelser som direkte behandler dette, men jeg viser blant andre til uttalelser i Rt-1978-590 (Jernkorset) og Rt-1978-725 (Politimesterkjennelsen) foruten RG-1952-321 (Ræstaddommen) og på tilgrensende områder Rt-1978-1072 (leserbrevdommen), Rt-1979-727 (Grodommen), Rt-1981-1305 (løpeseddeldommen) og Rt-1985-1421 (Greenpeacedommen).

Også i denne sammenheng må imidlertid utsagnets form og måten det framsettes på, vurderes. Man må således være på vakt overfor utilbørlige angrep på hederlighet, lovlidighet og personlig vandel.

Utsagnet i lederen har fått en skarp form. Det må imidlertid ses i den sammenheng hvor det framkom, hvor temperaturen ved avslutningen av valgkampen var høy. Hagen har selv beklaget at han ikke innenfor et tidsrom på to måneder kontrollerte ektheten av brevet nøyere enn han gjorde, og han måtte også være forberedt på at det å bruke et brev av dette innhold - selv om det skulle være ekte - som argument i debatten om fremmedpolitikken, ville vekke reaksjoner. Hagens eget forhold i saken vil således måtte tillegges vekt ved interesseavveiningen. Jeg viser her særlig til uttalelsene i Rt-1985-1421, særlig side 1426-7. Selv om avisa nok kunne fått fram sin mening ved å uttrykke seg mindre skarpt, finner jeg ikke at utsagnet har fått en form som gjør at grensen mot det rettsstridige er overskredet. Dette gjelder selv om utsagnet tolkes slik at det hevdes å foreligge hensikt ved bruken av brevet.

Det har fra begge sider blitt vist til praksis i tilknytning til Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel 10, hvor det i første ledd blant annet heter at "Enhver har rett til ytringsfrihet". Av artikkelens annet ledd framgår at begrensninger i denne friheten må være "foreskrevet ved lov og nødvendige i et demokratisk samfunn" av hensyn til bestemte formål, blant annet "til beskyttelse av andres rykte eller rettigheter".

Den sak som det særlig har vært henvist til, er Den europeiske menneskerettighetskommisjons og -domstols avgjørelser i klagesaken

Side 265

Lingens mot Østerrike (EMD-1982-9815). Kommisjonen's avgjørelse er inntatt i Møland, Ærekrenkelser, 1986 39 flg., og Domstolens avgjørelse av 8. juli 1986 er kommentert av Mads T. Andenæs i Ytring, 1986 side 22.

Redaktør Lingens hadde i artikler brukt karakteristikkene "übelsten Opportunismus", "unmoralisch" og "würdelos" ("den mest ufysiske opportunisme", "umoralisk" og "uverdig") om visse sider av den østerrikske regjeringssjef Bruno Kreiskys opptreden etter valget i 1975. Jeg går ikke nærmere inn på enkelthetene i saken. Lingens ble dømt for ærekrenkelse etter østerriksk rett, men framsatte klage mot Østerrike for brudd på konvensjonens artikkel 10 og fikk medhold. Domstolen understreker at frihet for politisk debatt hører til selve kjernen i begrepet et demokratisk samfunn. Det framheves i dommen at selv om ytringsfriheten må tåle begrensninger av hensyn til andres omdømme - hvilket også omfatter politikere, selv når de ikke opptrer som privatpersoner, må dette avveies mot interessen av åpen diskusjon på det politiske område. Domstolen konstaterte at utsagnene var egnet til å skade Kreiskys omdømme. Etter å ha plassert utsagnene i deres politiske sammenheng og understreket forskjellen mellom utsagn om fakta og verdidommer, fant Domstolen likevel at inngrepet i Lingens' ytringsfrihet ikke kunne anses nødvendig i et demokratisk samfunn til beskyttelse av andres rykte, og at det derfor forelå en krenkelse av konvensjonens artikkel 10. Selv om avgjørelsen er forankret i de konkrete forhold i saken, finner jeg at avgjørelsen støtter det standpunkt jeg tidligere har gjort rede for.

Jeg finner etter dette at påstandene om straff og mortifikasjon allerede på dette grunnlag ikke kan føre fram. Det er derfor for meg ikke nødvendig å gå inn på forholdet til straffeloven § 249 nr 3 eller § 250, og heller ikke på saksbehandlingsankene.

Det er da heller ikke grunnlag for oppreisning etter skadeserstatningsloven § 3-6.

Etter straffeprosessloven § 440 er det tvistemålsloven saksomkostningsregler som skal anvendes. Carl I. Hagen har tapt saken fullstendig. For så vidt gjelder hans egen anke, må han etter hovedregelen i tvistemålsloven § 180 første ledd erstatte motpartene deres saksomkostninger for Høyesterett. Det samme gjelder for motpartenes anke etter § 180 annet ledd jfr. § 172 første ledd, idet jeg ikke finner grunn til å anvende § 172 annet ledd her.

Advokatene Rekve og Schjødt har innlevert omkostningsoppgaver. Hagen har reist innvendinger mot at motpartene har opptrådt med to advokater for Høyesterett. Etter omstendighetene finner jeg ikke noe å innvende mot at de saksøkte redaktører i ankesaken har opptrådt med hver sin advokat. Omkostningene må fastsettes på dette grunnlag. Ved fastsettelsen har jeg tatt hensyn til at advokat Rekve har ført saken også i første instans. Under henvisning til sakens utfall, bør Hagen etter tvistemålsloven § 172 første ledd også pålegges å betale motpartenes saksomkostninger for byretten.

Sakskostnadene for byretten settes etter dette til kr 131.625, hvorav kr 1.625 er omkostninger, og for Høyesterett til Rogaland Arbeiderpresse A/S og redaktør Engwall Pahr-Iversen i fellesskap til kr 92.367 og til redaktør Tor Egge kr 55.561, hvorav henholdsvis kr 12.367 og kr 10.561 er omkostninger.

Jeg stemmer for denne

Side 266

dom:

Rogaland Arbeiderpresse A/S, redaktør Engwall Pahr-Iversen og redaktør Tor Egge frifinnes.

I saksomkostninger for byretten betaler Carl I. Hagen til Rogaland Arbeiderpresse A/S, B og Tor Egge i fellesskap 131.625 - etthundreogtrentientusensekshundreogtjuefem - kroner. I saksomkostninger for Høyesterett betaler Carl I. Hagen til Rogaland Arbeiderpresse A/S og Engwall Pahr-Iversen i fellesskap 92.367 - nittitotusentrehundreogsekstisju - kroner og til Tor Egge 55.561 - femtifemtusenfemhundreogsekstien - kroner. Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.

Dommer Philipson: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommer Røstad, Skåre og Michelsen: Likeså.